

**ANADOLUNUN GÖREN GÖZÜ, İŞİTEN KULAĞI, SÖYLEYEN DİLİ:
CAHİT KÜLEBİ**

Murat AKINCI
Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni

ANADOLUNUN GÖREN GÖZÜ, İŞİTEN KULAĞI, SÖYLEYEN DİLİ: CAHİT KÜLEBİ

Cumhuriyet devri şairlerinden biri olan Cahit Külebi'nin şair kimliğine geçmeden önce Cumhuriyet devri Türk şiirine genel hatlarıyla değinmekte fayda var.

Cumhuriyet devri Türk şiiri, Tanzimat'tan sonra gelişen "Yeni Türk Şiiri'nin bir devamı olmakla beraber; dil, üslup, şekil, tür, konu gibi özelliklerle önceki devirlerin şiirlerinden ayrılır ve bu devrin şartlarına göre, nesiller boyunca değişir.

Tanzimat sonrası " yeni Türk şiiri" Batı'dan gelen edebiyat akımlarının tesiri altında kalmıştır. Bu yeni Türk şiirini besleyen kaynaklar arasında sadece Batı Şiiri yoktur. "Yeni Türk şiiri" Batı, Divan ve Halk şiiri geleneklerinden birtakım unsurlar almakla beraber, bunlardan apayrı, çağdaş Türkiye'nin sosyal, politik ve kültürel gelişmelerine göbek bağı ile bağlı yeni ve orijinal bir şiirdir.

"Yeni Türk Şiiri"ne ait en güzel ürünler, Cumhuriyet devrine aittir. Bunun sebebi, Şinasî'den (1826-1871) Yahya Kemal'e (1884-1958) kadar gelen devrede, günlük konuşma diline uygun, zengin, her türlü duyguyu ifadeye elverişli "yeni bir yazı dili"nin sanat bakımından önemini anlamışlardır. Cumhuriyet devri Türk şairlerinin hemen hepsi, eserlerini "günlük konuşma dili" ile yazmışlardır.

Cumhuriyet dönemi Türk şiirine hakim olan eğilim, geçmişe bağlılık değil, "yenilik"tir; dilde, üslupta, muhtevada, nazım şekillerinde, işlenen konularda yeniliktir.

Cumhuriyet devrinin kültür bakımından en önemli olaylardan biri, şiir ile yakın ilgisi olan "öztürkçecilik" akımıdır. Öztürkçecilerin gayesi Türk dilini Arapça ve Farsça gibi yabancı dillerin hâkimiyetinden kurtarmaktır.

Bu devrin en önemli politik ve sosyal hadisesi bütün kurumlarıyla çağın gerisinde kalmış, çürümeye yüz tutmuş Osmanlı devletinin yerine laik, çağdaş, demokratik, dinamik değerlere dayanan, halk egemenliğini esas alan Türkiye Cumhuriyeti'nin doğmuş olmasıdır. Cumhuriyet devrinin temelinde istiklal (bağımsızlık) savaşı yatar. Bu devre istiklal savaşı kahramanı Atatürk'ün şahsiyeti hâkimdir. Atatürk'ün sanat ve edebiyat bakımından asıl önemli Tanzimat'tan sonra Türk aydınlarının gözlerine çekilen ideoloji perdelerinin kaldırarak, onları memleketin içinde bulunduğu gerçeği göstermiş olmasıdır.

Yeni Türk devletinin başkenti olarak Anadolu'nun göbeğindeki Ankara'nın seçilmiş olması adeta Türk aydınlarına Anadolu'nun gerçeğinin gece-gündüz hatırlatmak içindir. Gerçekten de devirde politik, sosyal ve kültürel sahada dikkatler Anadolu'ya çevrilir. Bu sayede akıl ve bilimi her alanda kendine yol gösterici kabul eden büyük önder Atatürk'ün hayalindeki aydınlık ve çağdaş Türkiye yaratılır.

Cumhuriyet devrinde edebiyatçıların dikkatleri de Anadolu'ya, memleket gerçeklerine döner. Sadece hikâyeci ve romancılar değil şairler de Anadolu'yu eserlerine taşırlar. Cumhuriyetin ilk yıllarında yazılan "Han Duvarları" şiirinde Faruk Nafiz Çamlıbel, İstanbullu bir şairin (kendisi) Anadolu toprağı ve insanları ile ilk karşılaşmasını anlatır. Daha önce Mehmet Emin Yurdakul Anadolu ve Anadolu insanlarından söz eden şiirler yazarsa da bunlar muhteva ve ifade gücü bakımından zayıftırlar. Cumhuriyetin ilk yıllarında Kemalettin Kamu, Ömer Bedrettin Uşaklı da Anadolu ve Anadolu insanını anlatan şiirler yazarlar. Esas itibarıyla sembolist estetiğı benimseyen Ahmet Hamdi Tanpınar "Bursa'da Zaman" şiiri ile Yahya Kemal'in "milli medeniyet" görüşünü Bursa'ya uygular. Yahya Kemal'in şiirlerinde Anadolu hemen hemen yoktur. Bazı şiirlerinde hayali, geniş imparatorluk coğrafyasında dolaşan Yahya Kemal, bir İstanbul şairidir. Aynı zamanda büyük bir denemeci olan Ahmet Hamdi Tanpınar, "Beş Şehir" adlı kitabı ile yakından tanıdığı Anadolu şehirlerinin

doğal ve tarihi güzelliklerini keşfeder. Tanpınar'ın yakın arkadaşı olan Ahmet Kudsi Tecer şiirlerinde Anadolu folkloruna, köy hayatına geniş yer verir. Aynı nesle mensup olan Necip Fazıl Kısakürek, eserlerinde mistik Anadolu'yu en derin, en zengin ve en güzel şekilde anlatan iki şair vardır. Cahit Külebi ve Necati Cumalı.

Cahit KÜLEBİ, Zile'nin Çeltik köyünde 1917 yılında doğdu. Yüksek Öğretmen Okulu Türk Dili ve Edebiyat bölümünü bitirdi. Öğretmenlikten sonra, bir süre yurt dışında Kültür ateşeliği, öğrenci müfettişliği gibi görevlerde bulundu. Türk Dil Kurumu Genel Yazmanlığı yaptı.

Cahit KÜLEBİ kendine özgü dil, üslup, biçim ve dünya yaratmış bir şairdir. Çok basit, çok yalın şeyler söyler gibidir, ama köklüdür, derindir, insanı ta içinden vurana yakalamıştır. Daha ilk bir-iki şiiriyle dikkat çekmeyi başarmış, "kimdir bu şair" diye kendisini merak ettirip aratmıştır. Toplumcu şiirler yazmış, ama Atatürkçü siyasanın dışında başka siyasalara bulaşmamıştır. Zaten şiirlerinde Türkçemizin ses özelliği bütün özgünlüğüyle yansır. Bireyci gibi görünen şiirlerinde bile toplumun acılarından süzölmüş duygular vardır. Yurt sevgisi ve bu sevgiyi işleyişteki özgünlük onun en temel özelliğidir. Yurdumuzun köyleri, kentleri, dağ başlarında yalnızlık içinde akan çeşmeleri, çalışan insanlarımız, köylümün, onun acı, hüznü yazgısı ince bir sızı gibi yer alır şiirlerinde. Bir bakıma burukluğu yumuşak bir renklilikle tatlanarak dolar içimize: Küçük dünyaların sevinçlerini mutluluklarını, aşklarını, acılarını hep o hafif renkler ve sesler içinde evrensellesir. O sıcak yaklaşım, o basit gibi görünen arı duru, çarpıcı şiiri getirir insana. İlk şiirinden son şiirine kadar bir bütünlük gösteriri onun şiiri. Adeta yurdumuzun tarihse bir romanı gibidir.

Şiirlerinin bir özelliği de biraz türküyü andırır, ama folklor değildir. Yepyeni benzetmelerle yazılmış, taze kalabilen şiirlerdir hep.

O en çok yurt sevgisini işlemiş şiirlerinde. Bu öğüt verici bir tutum değil, Anadolu'nun sesidir. Katkısız bir Atatürkçü olan Cahit Külebi Kurtuluş Savaşı'mızı ölümsüz bir biçimde destanlaştırmıştır. "Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda" adlı uzun şiiri oratoryo olarak bestelemiş, radyolarımızda, televizyonlarımızda Atatürk' ün ölüm yıldönümlerinde ve ulusal bayramlarımızda pek çok kez yayınlanmıştır.

"Şiir Yöntemin" adlı şiirinde ve aynı adı taşıyan kitaptaki yazılarında şiir sanat anlayışını etkili biçimde dile getiriyor. Şiir Yöntemi'nde şiirde tuttuğu yolu şu dizelerde anlatmıştır:

Saçılır kır çiçekleri
Ağzımı açtığım zaman
Sonra birleşir üçü beşi
Birer gümüşten mızrak olur
Gökyüzüne atılan

En çok yurdumdan söz ettim
Doğa ile, insanla içli dışlı.
Sevinçler, acılar, özlemler...
Hepsi de çatal dişli.

Kuşkusuz, Türkçe yazan her şair, ülkemizin ve dilimizin şairidir, ama Türçen'ininsesinin en iyi duyulduğu şiir onunkiler. Halk gibi duyup halk gibi konuşmasından kaynaklanıyor bu. Şiir üzerine yazdığı bir sınavda, "... Şiir, insanını kendi ana dilinin çalgısında söylenen bir türkü olduğu gibi, gerçek şiirin de ulusal bir çalgıyla çalınan bir ezgi olduğu da düşünülebilir." diyor.

İlk ustasının halkı, ikinci ustasının doğa, üçüncü ustasınınsa kadınlar olduğunu söylüyor. O, kendi şiir yöntemini şöyle belirtiyor:

.....
İlk ustam oldu benim halk
Belleğimde akıp giden ırmak...
Köylü diliyle türkü çağırdım
Onlarla gülüp ağlayarak.

Külebi'nin şiiri, gerçekten Anadolu'nun halk ekininden kaynaklanıyor. Ama halk şiirinden değil. Kuşkusuz, halk şiirini incelemiştir. Halk örgelerinden de yararlanmıştır., ama şiirini halk şiirinden getirmemiştir. Bu iki şey birbirinden farklıdır. "Her şeyden önce halk ekini ile halk şiiri farkının kavramak gerekir. Külebi, her fırsatta, Anadolu halk ekinde çıktığını, şiirinin kaynaklarını bu ekinin örgeleriyle ve sesiyle beslediğini söylemiştir: Anadolu'nun türküsünü ilk kez başkalarından ayrı biçimde söyledim. Gerçekleri anlattım. Gücüm yettiğinde de içine şiir katabildiğim için, bu tutumu beğenmeyen art düşüncelilere, küçümsemeyicilere rastladım. Bugün, 20 yaşında yazdığım şiirler bile, güncelliklerini tüketmiyorsa, elbette başka niteliklerinin yanı sıra, bu sürekli gerçeğin kalıcılığından güç alıyor."

Külebi, Zerrin Taşpınar'la yaptığı bir görüşmede, "kafamdaki düşünceleri, duygularımı bir arkadaşına anlatır gibi, nutuk çekerek değil, konuşur gibi söylerim şiirimi. Şiiri bir anlattı, bir mektup gibi düşündüğüm için, "Türkiyenin sosyal yapısını, Türk insanını, Anadolu'yu yansıttım. Bana göre tek bir şiir vardır; o da, insanın kendi düşüncelerini, kendi duygularını, kendine özgü bir dille anlatması. "Cahit Külebi, her zaman bunu yapmıştır. Türkçenin sesini aramış, onun müziğini en unutulmaz durumlara uygulamıştır. O, "şiirde içerik ve biçim" gibi tartışmalara boğulmamıştır. Bu tür tartışmaları da yazın (edebiyat) öğretmenlerinin bilgisizliklerinin ürünü sayar. Kendisi bu konuda şöyle demektedir: "Ne içerik, ne biçim öyle tek başlarına nitelik göstermezler. Havadaki oksijenle hidrojen nasıl belirsizse, öylece kişisizleşirler. Nasıl hidrojen oksijen ya da klor ile sodyum birleşince bileşke nitelikli, kişilikli olarak ortaya çıkarsa, bütün sanat türlerinde de biçimle içerik birleşince yapı ortaya çıkar..."

Behçet Necatigil, Külebi'yi şöyle değerlendiriyor: 1940-1950 yıllarını kapsayan Yeni şiir akımından kendine özel bir yer ayırdı. Aydın bir saz şairi içtenliği, bir Karacaoğlan rahatlığı ve temiz bir dil ile, zaman zaman kötümser, güvensiz, kendi türküsünü söyledi. Yarım kafiye, iç sesler, duygu ve düşüncelerine eklediği zarif benzetmeler ve söyleyişindeki titizlikle en sevilen şairler arasına girdi. Yurt romantizimle manzara ve insan gerçeklerini modern bir biçim ve yeni bir romantizmle yaşatış, anılarla güçlü içten ve bir duyarlık; başlıca özellikleridir."

Külebi'yi en iyi değerlendirenlerden birisi de Orhan Veli: "Cahit Külebi; söyleyişi önem veren bir şairdir. Az yazmasına sebep olan bu endişe, ondan zaman zaman çok büyüyor galiba. O kadar ki, satırların arasında bir mânâ yakınlığı imkânı kalmıyor. İşte bu türlü şiirlerinin güzellerinden bir tanesi:

Bir nagant tabancam olsa benim
İnce bilekli yâr
Dünyaya eyvallah etmem
Altın yürekli yâr

Çocuksun güşüp söylersin
Uçan kuşlara benzersin
Ben ölürsem eğer n'eylersin
Telli duvaklı yâr

Cahit Külebi, türlü türlü şekiller deniyor. Yukarıdaki şiirinde bir halk şiiri edâsı denemiş. Öteki şiirlerinde de başka başka söyleyişler görüyoruz.'Evvel Zaman' adlı kısmının açış şiirinde kâmil bir adamın çocukluk hatıraları konuşuyor:

Evvel Zaman içinde yazdığım şiirler
Bergüzâr olsun
Aç kapıyı bezirgân başı
Bezirgân başı

Cahit Külebi'nin şiiri hakkında Prof. Dr. Mehmet Kaplan ise şu değerlendirmeyi yapıyor. "Cahit Külebi'nin şiirlerinde insanı bıktırmayan, oldukça serbest, fakat yine de kendisini hissettiren bir dil musikisi vardır. Bu bakımdan o, toprağı ve insanı ile kaynaştığı Anadolu halk şairlerine, asla taklit intibai uyandırmaksızın yaklaşır. Onun için, şehre gelmiş, okumuş, fakat doğduğu memleketin havasını kaybetmeden yeni ve güzel bir şiire ulaşmış bir şair demek hiç de yanlış olmaz. Şiirlerinin çoğunda Anadolu toprağından gelen bir ses, bir korku, bir renk ve bir ruh vardır..."

Cahit KÜLEBİ'nin Eserleri
ŞİİR:
Adamın Biri, 1946
Rüzgâr, 1949
Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda, 1952
Yeşeren Otlar, 1954
Süt, 1965
Türk Mavisi, 1973
Yangın, 1980

Şiirler (Adamın Biri, Rüzgâr, Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda, Yeşeren Otlar, Süt), 1969

Sıkıntısı ve Umut (Adamın Biri, Rüzgâr, Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda, Yeşeren Otlar, Süt), 1977

Bütün Şiirleri (Adamın Biri, Rüzgâr, Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda, Yeşeren Otlar, Süt, Türk Mavisi, Yangın), 1982

Güz Türküleri, 1991

DENEMELER – ANILAR:

Şiir Her Zaman (Denemeler ve Konuşmalar), 1985

İçi Seveda Dolu Yolculuk (Anılar), 1986

ÇEVİRİLERİ : Thedor Strom: Renata, (Dora Güney'le 1947); Jean Anouilh, Papatya Falı, 1965; Julia Marshall, Avrupa Konseyi Üyesi Devletlerde Anadili Öğretimi, 1974.

TOKAT'A DOĞRU

Çamlıbel'den Tokad'a doğru
Tozlu yolların aktığı ırmak!
Ben seni çoktan unuttum;
Sen de unuttun mu, dön geri bak.

Atların kuyruğu düğümlü,
Bir yandan yağmur yağar, ıslak;
Bir yandan hamutlar şak şak eder,

Bir yandan tekerler döner, dön geri bak.

Orda, derenin içinde
İki üç akçakavak,
Tekerler döner, başım döner,
Kavaklar yeşeriyor dön geri bak.

Orda, derenin içinde
İki üç çırılçıplak
Alçacık damı düşündükçe
Gözlerim yaşıyor, dön geri bak.

Irmaklar gibi uzaklaşır
Bir türkü kadar uzak
Tekerler iki çizgi bırakır,
Hamutlar şak şak eder, dön geri bak.

ATATÜRK'E AĞIT

Edirnedden Ardahana kadar
Bir toprak uzanır,
Boz kanatlı üveyikler üstünden uçar
Ardahandan Edirneye
Edirnedden Ardahana kadar.

Kopdağında akar bir çeşme var
Serçe parmak kalınlığında suyu
Haram etmiş gece gündüz uykuyu
Akar da akar.

Samsunun evleri denize bakar
Sokakları yosun içinde;
Çaparlar, takalara, mavnalar,
Bilyalar gibi suyun yüzünde
Bir iner bir kalkar.

Kazovadan bir yâr sevdim
Adamı günaha sokar.
Savaştepe köprüsünden geçen tirenler
Sel olur İzmirde akar.
İzmirin denizi kız, kızı deniz
Sokakları hem kız hem deniz kokar.

Bu toprak bizim yurdumuzdur
Deli gönül yücesine çıkar,
Bir üveyik olur uçar gider
Ardahandan Edirneye
Edirnedden Ardahana kadar.

Amasya'ya benzin yüklü bir yaylı geldi

Yağmurlu bir günde.
Devrisi gün silâh çattılar
Candarmalar hükümetin önünde,

Kemal Paşa çıkageldi
Bir alevdir aldı gitti yurdumuzun gönlünde,
Çorap gibi söküp attı
Düşmanları ordumuzun önünde.

Bu ne inançtır ki Gazi Paşa!
Atının teri kurumadan
Sürüp gittin yeni yeni savaşların peşinde!

Davullar zurnalar döğende
Ben seni hatırlarım!

Binip tirene gezende
Ben seni hatırlarım!

Tam iki yaşındaydım
Düşman İzmirde girende!

Ben de gelecektim ama anam koymadı.
Küçüksün oğul dedi.
Ben giderim ana bırak dedim.
Gideceğin bu yol dedi.

Şimdi büyüdüm sürüp geldim
Felek koydun ise bul dedi

ŞİİR YÖNTEMİM

Kimse yazmamı istemedi.
Beş yaşımda kendim başladım.
Bu yüzden düşkünlüğüm yok.
Ayda yılda bir anımsarım.

Saçılır kır çiçekleri
Ağzımı açtığım zaman.
Sonra birleşir üçü beşi
Birer gümüşten mızrak olur
Gökyüzüne doğru atılan.

En çok yurdumdan söz ettim
Doğayla insanla içli dışlı.
Sevinçler, acılar, özlemler...
Hepsi de çatal dişli.

İlk ustam oldu benim halk
Belleğimde akıp giden ırmak...
Köylü diliyle türkû çağırdım
Onlarla gülüp ağlayarak.

İkinci ustamsa doğa
Şiirlerimde alın terim.
Bozkır türküsüyle doldu ciğerlerim.
Taşları düzleyen rüzgâr gibi
Doğayla yontuldu dizelerim.

Üçüncü ustamdı kadınlar.
Tekdüze yaşantıya.
Kaynar dururlar semaver gibi.
Onlar öğretti bana sevgiyi.
Gözleri çıra gibi yanar,
Ak badem olur tenleri,
Güvercin kanadına benzer elleri.

Eritip yüreğimde sevgiyi, acıyı özlemi
Kurşun döker gibi döktüm taşı.
Her biri bir başka biçim aldı.
Oyunlarda şeytanların aynası.

İşte doğrusu sözgelimi
Dokuyup yol üstüne attıklarım
Birer küçük köylü kilimi.

İSTANBUL

Kamyonlar kavun taşır ve ben
Boyuna onu düşünürdüm,
Kamyonlar kavun taşır ve ben
Boyuna onu düşünürdüm,
Niksar'da evimizdeyken
Küçük bir serçe kadar hürdüm.

Sonra âlem değişiverdi
Ayrı su, ayrı hava, ayrı toprak.
Sonra âlem değişiverdi
Ayrı su, ayrı hava, ayrı toprak.
Mevsimler ne çabuk geçiverdi
Unutmak, unutmak, unutmak.

Anladım bu şehir başkadır
Herkes beni aldattı gitti,
Anladım bu şehir başkadır
Herkes beni aldattı gitti,
Yine kamyonlar kavun taşır

Fakat içimde şarkı bitti.

AMERİKA

Önce Kristof Kolomb buldu Amerika'yı,
Sonra biz.
Umutlar azaldı, günden güne, mutluluklar
Ve ekmeğimiz.

Bir çocuk ağlarsa dağ başında
Gözyaşında Amerika akar.
Vurdularsa birini, kanı şorladıysa
Bilin ki o kurşunlarda Amerika var.

Kişi kişiye köle tutulduysa, asıldıysa
Darağaçlarında Amerika var.
Ama biz yine de direneceğiz
Sonuncumuza kadar.

HİKÂYE

Senin dudakların pembe
Ellerin beyaz,
Al tut ellerimi bebek
Tut biraz!

Benim doğduğum köylerde
Ceviz ağaçları yoktu,
Ben bu yüzden serinliğe hasretim
Okşa biraz!

Benim doğduğum köylerde
Buğday tarlaları yoktu,
Dağıt saçlarını bebek
Savur biraz!

Benim doğduğum köyleri
Akşamları eşkıyalar basardı.
Ben bu yüzden yalnızlığı hiç sevmem
Konuş biraz!

Benim doğduğum köylerde
Kuzey rüzgârları eserdi,
Ve bu yüzden dudaklarım çatlaaktır
Öp biraz!

Sen Türkiye gibi aydınlık ve güzelsin!
Benim doğduğum köyler de güzeldi,
Sen de anlat doğduğun yerleri,
Anlat biraz!

ÇİÇEKLE KONUŞMA

Artık ne pencерem var seni koyacak
Ne masam
Sevgilim de yok bu şehirde
Çiçek seni alıp ne yapsam

Murat AKINCI
Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni